

ORTADOĞU'NUN JEO-EKONOMİK ÖNEMİ VE ABD'NİN ORTADOĞU POLİTİKASININ EKONOMİK NEDENLERİ¹

Halil İbrahim YILMAZ²

Öz

Ortadoğu çok eski çağlardan itibaren insanlık için önemli ekonomik ve politik merkezlerin başında gelmiştir. Birçok medeniyetin doğuşuna ve gelişmesine ev sahipliği yapan Ortadoğu, Doğu ile Batıyı birbirine bağlayan ticaret yolları üzerinde bulunması; önemli suyollarını ve kanallarını barındırması sebebiyle tarihi süreç içerisinde önemini asla yitirmemiştir.

Bugün için Ortadoğu'yu asıl önemli kılan ise 1800'lerin sonlarına doğru keşfedilen petrol olmuştur. Ortadoğu hem petrol hem de gaz rezervi konusunda dünyanın en zengin bölgesi konumundadır. Zaten bu durum tek başına Ortadoğu'yu önemli kılmaktadır.

Petrol dünyanın en kıymetli ve rakipsiz hammaddesi haline geldikten sonra, petrolün çıktığı her yerde ihtilaller, savaşlar, hükümet darbeleri birbirini kovalamış ve petrole sahip memleketlerin halkları hiçbir zaman rahat nefes alamamıştır. Bu durumdan Ortadoğu da fazlasıyla nasibini almış, Ortadoğu'da petrol, kan ve politika birbirine karışmıştır

Günümüzde medeniyetin gelişmesinde hala en mühim hareket ve enerji kaynağını teşkil eden petrol aynı zamanda siyasal ve ekonomik çatışmaların ana sebebidir. Bu mücadelenin başrol oyuncusu, petrole ilişkin politikaların belirleyicisi ise ABD'dir.

Bu çalışma; ABD'nin süper güç konumunun devamı için Ortadoğu'nun önemini ve petrol politikasının gerçek nedenleri ortaya koymaktadır.

Anahtar Kelimeler: Ortadoğu, Enerji, Jeo-ekonomi, Petro-dolar, ABD.

1 Makale geliş tarihi: 15 Kasım 2015 Makale kabul tarihi: 17 Ocak 2016

2 TESAM Ekonomi Uzmanı, e-mail; halilyilmaz@tesiad.com.tr

Geo-Economic Importance of the Middle East and Economic Reasons of the USA Policy in the Middle East

Abstract

Middle East has become one of the most important economic and political centers since ancient times for humanity. The Middle East that hosted to the birth and development of many civilizations; has never lost its importance in the historical process because it is located on the trade routes linking East and West and hosts major waterways and canals.

The main thing that makes the Middle East important today is the oil that discovered in the late 1800s. Middle East is the world's richest region in both oil and gas reserves. This situation makes the Middle East important already.

After the oil has become the world's most precious and unique raw material; revolutions, wars and coups has been one after another and the people has been always suffered wherever oil is extracted. The Middle East took its toll of this situation and the oil mingled with blood and policies.

Oil is the most important source of energy and movement in today's civilization and also is a major cause of political and economic conflicts. The protagonist of this struggle is the United States which determines policies for Petroleum.

This study reveals the real reasons for the US oil policy and the importance of the Middle East for the continuation of the superpower position of USA.

Keywords: The Middle East, Energy, Geoeconomic, Petrodollars, USA.

Giriş³

İbn-i Haldun bir ifadesinde “Coğrafya kaderdir” der. Bir bölgenin coğrafi konumu o bölgenin müspet veya menfi, olumlu veya olumsuz anlamda geleceğini belirler. Coğrafi konum bir değer ifade eder ve yer altı-yerüstü birçok zenginliği barındırır. Bu zenginlikler, uluslararası ilişkilerin belirlenmesinde en önemli faktördür.

Ülkelerin kaderini coğrafi konumlarının belirlediğine dair görüş, söz konusu bölge Ortadoğu olduğunda tartışmasız bir gerçeğe dönüşür. Bunun sebebi Ortadoğu'nun ekonomik, politik ve stratejik değeridir. Ortadoğu'nun kaderini de coğrafi konumu ve bu konumundan kaynaklanan zenginlikleri belirlemiştir.

Ortadoğu, eski dünyanın tam merkezinde bulunmakta; Asya ile Avrupa'nın, Asya ile Afrika'nın, Karadeniz, Akdeniz ve Hint Okyanusu'nun bağlantı yerindedir. Ortadoğu, bu konumu nedeniyle tarih boyunca önemini korumuş ve birçok mücadelenin odak noktası olmuştur. Çünkü Ortadoğu, Doğu ile Batıyı birbirine bağlayan ticaret yolları üzerinde bulunmakta; Nil, Dicle ve Fırat gibi nehirleri ve Süveyş Kanalı, Hürmüz Boğazı gibi önemli su yollarını barındırmaktadır.

Bu sebeplerle Ortadoğu tarihin her döneminde tüm dünyanın dikkatini üzerine çekmiş ve süper güçlerin hâkimiyet kurma isteklerine maruz kalmıştır. Dünyada söz sahibi olmak isteyen devletler, bu bölgeyi ele geçirip egemenlik kurmak adına işgallerden ve bölgeyi karıştırmaktan kaçınmamışlardır.

Bugün için Ortadoğu'yu asıl önemli kılan ise 1800'lerin sonlarına doğru keşfedilen petrol olmuştur. Ortadoğu hem petrol, hem de doğalgaz rezervleri konusunda dünyanın en zengin bölgesi konumundadır.

Petrol dünyanın en kıymetli ve rakipsiz hammaddesi haline geldikten sonra, petrolün çıktığı her yerde ihtilaller, savaşlar, hükümet darbeleri birbirini kovalamış ve petrole sahip ülkelerin halkları hiçbir zaman rahat nefes alamamıştır (Karadağ, 1988, s. 9). Ortadoğu'da petrol, kan ve politika birbirine karışmıştır.

Nitekim petrol tarihinin belki de en önemli siyasi figürü olan dönemin

³ Bu çalışma 21-22 Ekim 2015'de Uludağ Üniversitesi, Uluslararası İlişkiler Bölümü tarafından organize edilen, VII. Uludağ Uluslararası İlişkiler Konferansı'nda bildiri olarak sunulmuştur.

Birleşik Krallık başbakanı Winston Churchill, kendisine atfedilen bir sözde “Bir damla petrol, bir damla kandan daha değerlidir” diyerek gelecekte bu uğurda çok kan döküleceğinin haberini vermiştir. OPEC’in kurucularından Venezüellalı politikacı Pablo Pérez, dünya siyasetine yaptığı olumsuz etkilerinden dolayı petrolü “Şeytanın pıslığı” (Avcı, 2014) olarak tanımlamıştır.

Özellikle 1950’lerden itibaren dünya ekonomisinin kalbi Ortadoğu’da atmaya başlamış, bölgede çıkan en hafif rüzgâr, dünya ekonomisi için büyük fırtınaların kopmasına neden olmuştur (Arslan, 2006, s. 5).

Günümüzde sanayinin, kalkınmanın, teknolojinin ve tabii ki medeniyetin gelişmesinde en önemli enerji kaynağını teşkil eden petrol, aynı zamanda, politik ve ekonomik çatışmaların başrol oyuncusudur. Petrol, sanayinin hız kazanması ve dünya nüfusunun hızla artmasıyla beraber günümüzde olduğu gibi gelecekte de çatışmaların başrol oyuncusu olmaya devam edecektir.

Eski çağlarda insanların doğadan elde ettikleri madenlere göre içinde yaşadıkları dönemi “Tunç Çağı”, “Bakır Çağı” şeklinde adlandırmaları bu kaynakların o dönemde ne derece önemli olduklarının bir göstergesidir. O halde 20. ve 21. yüzyılı da “Petrol Çağı” olarak adlandırmak yanlış olmayacaktır (Selvi, 2009, s. 13). Enerjinin bu kadar önemli hale geldiği çağımızda, Ortadoğu’ya hükmeden güç enerjiye de hükmedecektir. Enerjiye hükmeden ise ekonomiye, ekonomiye hükmeden ise dünyaya hükmedecektir. Netice olarak Ortadoğu’ya hükmeden dünyaya da hükmedecektir. Bundan dolayı herkesin dikkati Ortadoğu’dadır ve kesin olan ise; büyük güçlerin hiçbir zaman Ortadoğu’yu kendi haline bırakmadığıdır.

Büyük zenginliklere sahip ülkeler, ellerindeki zenginlikleri son derece akılcı ve tutarlı kullanmalıdırlar. Aksi takdirde mevcut zenginlikler, o ülkelerin istikrarsızlığının esas nedeni haline gelir. Bu anlamda Ortadoğu’nun avantajları dezavantaja dönüşmüş; bölgenin talihi de talihsizliğe sebep olmuştur.

Bu makale, enerji bakımından kendi kendine yeten ABD’nin Ortadoğu’daki enerji kaynaklarını kontrol etme çabalarının arka planını ele alma amacındadır. Çalışmanın birinci bölümünde petrol ve doğalgazda Ortadoğu’nun yeri verilerle incelenmekte ve önemi ortaya konmaktadır. Bu bölümde petrol ve doğalgaz rezervleri, tüketim rakamları, üretim

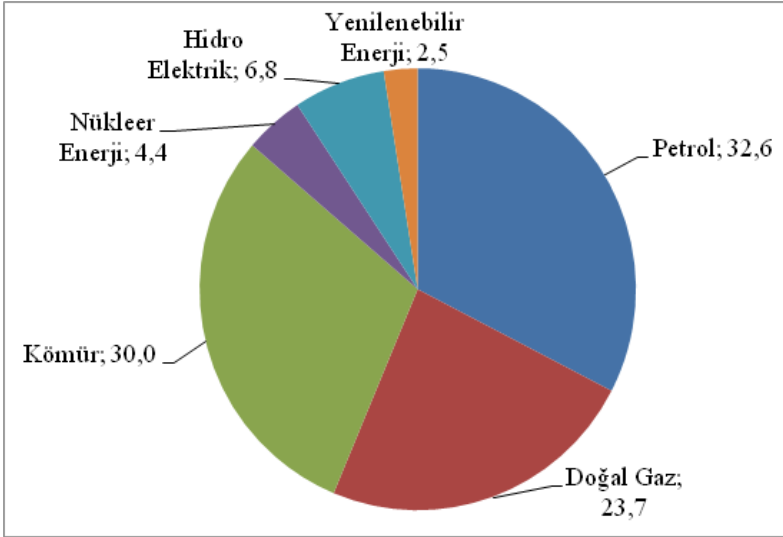
maliyetleri bölgelere ve ülkelere göre ayrı ayrı verilmektedir.

Makalenin ikinci bölümünde Ortadoğu'nun jeo-ekonomik açıdan önemi üzerinde durulmaktadır. Üçüncü bölümde ABD-Ortadoğu enerji ticareti rakamlarla incelenmekte, ABD'nin enerjide kendi kendine yeterli bir ülke olduğu ve Ortadoğu'nun petrolüne ihtiyacı olmadığı anlatılmaktadır. Son bölümde ise, esasen Ortadoğu petrolüne ihtiyacı olmayan ABD'nin Ortadoğu'yu kontrol etmek istemesinin nedenleri analiz edilmektedir.

Petrol ve Doğalgazda Ortadoğu'nun Yeri ve Önemi

Dünyada tüketilen birincil enerji kaynakları arasında petrol % 32,6 ile birinci sıradadır. Petrolü % 30 ile kömür ve % 23,7 ile doğalgaz takip etmektedir. Nükleer Enerji, Yenilenebilir Enerji ve Hidroelektrik oranları ise çok düşük seviyelerdedir.

Grafik 1: Tüketilen Birincil Enerji Kaynaklarının Dağılımı / %

Kaynak: BP Statistical Review of World Energy, 2015

2013 yılında toplam birincil enerji tüketiminin % 42,3'ü elektrik üretiminde kullanılmıştır. Elektrik üretimi için tüm birincil enerji kaynakları kullanılmaktadır. Kömür ve doğalgaz tüketiminin büyük kısmı, elektrik üretiminde kullanılmaktadır. Petrolün tüketiminin ise % 52,8'i ulaştırma sektöründe aittir (Türkiye Petrolleri, 2015, s. 7).

Kömürün tüketiminin birincil enerji tüketimindeki oranının bu kadar

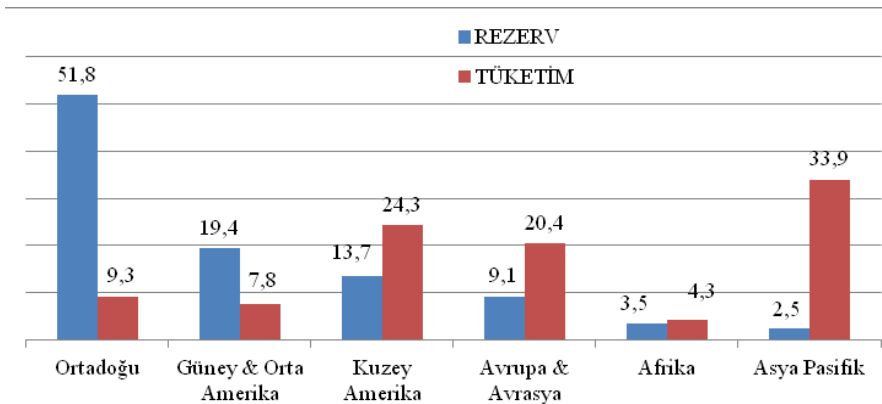
yüksek olmasının sebebi Çin ve Asya Pasifik'in kullanımınıdır. Dünyada tüketilen kömürün üçte ikisi Asya Pasifik grubuna aittir. Dünya kömür tüketiminin yarısını ise tek başına Çin yapmaktadır (BP, 2015).

Kömürün kullanım alanları ve verimliliği açısından petrole rakip olması mümkün değildir. Doğalgaz da şimdilik petrole rakip olamamaktadır, çünkü doğalgazın % 95'i boru hatlarıyla taşınırken, sadece % 5'lik bir kısmı sıvılaştırılmış doğalgaz olarak tankerlerle taşınabilmektedir. Coğrafi koşullar ve boru hatlarının maliyeti doğalgazın kıtalararası yayılımını olumsuz etkilemektedir. Dünyada en fazla doğalgaz rezervine sahip ülke olan Rusya dahi doğalgaz ticaretinin büyük kısmını, coğrafi olarak kendisine yakın, eski Sovyet ülkeleri ve Avrupa coğrafyasına gerçekleştirmektedir (Altay ve Nugay, 2013 s. 15). Ama yine de petrolün gelecekte en önemli alternatifinin doğalgaz olduğunu da ifade etmek gerekir.

Tüketilen enerji kaynaklarının içinde en büyük paya sahip olan petrolün, dünyadaki ispatlanmış rezervinin % 51,8'i Ortadoğu'dadır. Ortadoğu'yu % 19,4 ile Güney&Orta Amerika, % 13,7 ile Kuzey Amerika, % 9,1 ile Avrupa&Avrasya, % 3,5 ile Afrika ve % 2,5 ile Asya Pasifik izlemektedir.

Bölgelere göre petrol tüketimine baktığımızda, en fazla petrol tüketen bölge % 33,9 ile Çin, Japonya, Hindistan, Güney Kore gibi dünyaya mal ve hizmet üreten ülkeleri barındıran Asya Pasifik'tir. Bu bölgeyi sırasıyla % 24,3 ile Kuzey Amerika, % 20,4 ile Avrupa & Avrasya takip etmektedir.

Grafik 2: Petrol Rezerv ve Tüketiminin Bölgelere Göre Dağılımı / %

Kaynak: BP Statistical Review of World Energy 2015

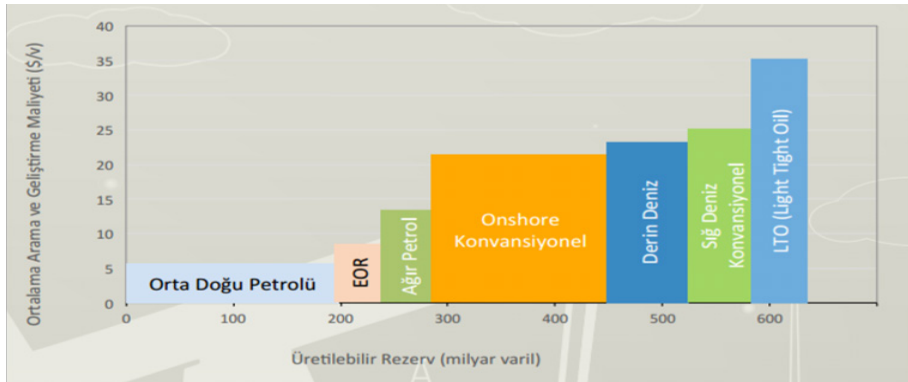
Grafik 2 incelendiği zaman rezerv ve tüketim oranları arasındaki terslik dikkatleri çekmektedir. Rezervin yarısından fazlasına sahip olan Ortadoğu, tüketimin % 10'unu bile yapmamaktadır. Buna mukabil neredeyse hiç rezervi olmayan içinde Çin'in de bulunduğu Asya Pasifik bölgesi toplam tüketimin üçte birini gerçekleştirilmektedir.

Avrupa & Avrasya bölgesindeki rezerv Avrasya'ya, yani Rusya ve eski Bağımsız Devletler Topluluğu ülkelerine aittir. Avrupa'nın petrolü ise yok denecek kadar azdır. Ama Avrupa & Avrasya bölgesi petrol tüketiminin beşte birini gerçekleştirilmektedir.

Tablodan Petrol rezervinin olduğu bölgeler ile tüketiminin olduğu bölgelerin farklı olduğu rahatlıkla görülebilmektedir. Yani petrole ihtiyacı olanların petrolü yoktur. Bu da Ortadoğu'yu stratejik bir konuma getiriyor. Sonuçta bir denge kurulduğu görülmektedir. Buna göre Ortadoğu Asya Pasifik grubunun açığını kapatırken, Güney Amerika da Kuzey Amerika'nın açığını kapatmaktadır. Avrupa'nın açığını ise Avrasya ve Ortadoğu birlikte kapatmaktadır.

Bu noktada Ortadoğu, dünyanın en kaliteli petrolünü üretmesi açısından özel bir yere sahiptir. Ayrıca arama ve çıkarma maliyetleri açısından da Grafik 3'te görüleceği üzere en ucuza üretilen petrol Ortadoğu petrolüdür. Bir varil petrolün maliyeti Rusya'da 7 dolar, ABD'de 10 dolar, Meksika Körfezi'nde 13 dolar iken, bu rakam Suudi Arabistan'da 1,5 dolar, Irak'ta ise 1 dolardır (T.C Genelkurmay Başkanlığı Harp Akademileri Komutanlığı, 2006).

Grafik 3: Sıvı Yakıt Rezervleri ve 2035 Yılına Kadar olan Dönemde Arz Maliyetleri

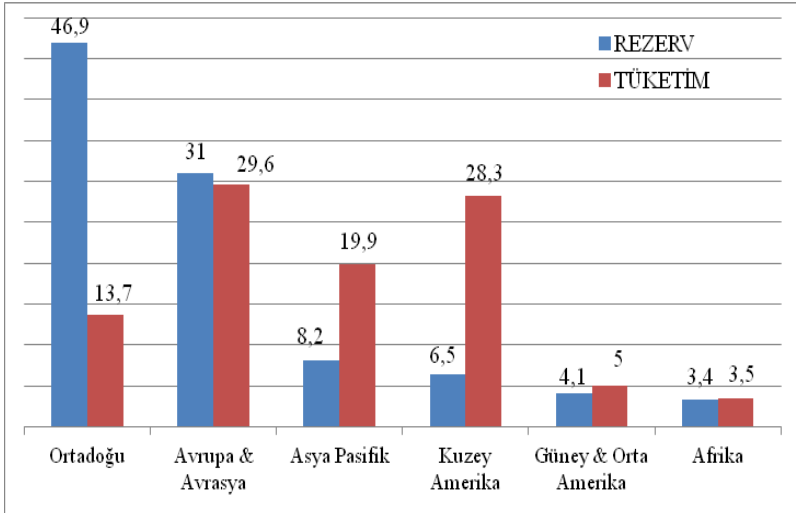

Kaynak: IEA, WEO, 2014

Maliyetler açısından Ortadoğu'yu avantajlı kılan husus; Denizlerdeki petrol üretimiyle karadaki petrol üretimi arasındaki maliyet farkıdır. Çünkü Ortadoğu petrolü karada ve kumun altında üretilmektedir. Denizlerde üretimin maliyeti, platforma ve suyun derinliğine göre artmaktadır. Sonuç olarak hangi açıdan bakılırsa bakılsın Ortadoğu petroleri dünyanın en ucuz ve cazip petrolüdür.

Ortadoğu petrol açısından ne kadar değerli ise, doğalgaz açısından da o kadar değerlidir. Doğalgazda da dünya Ortadoğu'ya bağımlı durumdadır. Grafik 4'te de görüleceği üzere dünya doğalgaz rezervlerinin % 46,9'u Ortadoğu'dadır. Ortadoğu'yu sırayla % 31 ile içinde Rusya'yı barındıran Avrupa&Avrasya, % 8,2 ile Asya Pasifik, % 6,5 ile Kuzey Amerika izlemektedir.

Grafik 4: Doğalgaz Rezerv ve Tüketiminin Bölgelere Göre Dağılımı / %

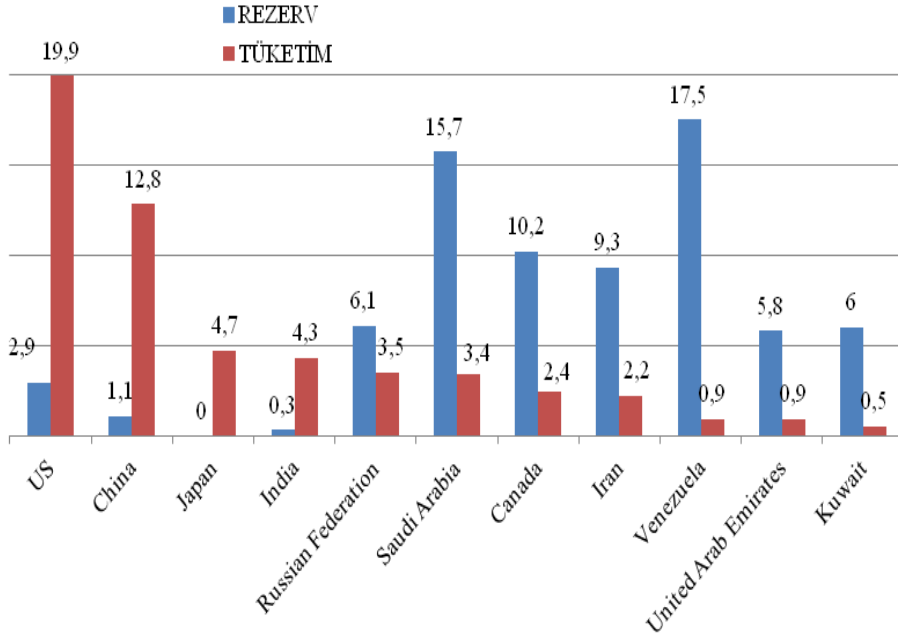
Kaynak: BP Statistical Review of World Energy 2015

Tüketim açısından bakıldığında ise en fazla doğalgaz tüketen bölge % 29,6 ile Avrupa&Avrasya bölgesidir. Bu bölgeyi % 28,3 ile Kuzey Amerika, % 19,9 ile Asya Pasifik bölgesi izlemektedir. Neredeyse rezervin yarısına sahip olan Ortadoğu ise tüketimin sadece % 13,7'sini yapmaktadır. Görüldüğü gibi petrole en yakın alternatif olarak görülen doğalgaz açısından da Ortadoğu son derece stratejik bir konumda bulunmaktadır.

Diğer taraftan dünyada en fazla petrol tüketen ülke ABD'dir. ABD dünya

petrol tüketiminin beşte birini tek başına yapmaktadır. ABD'deki petrol tüketiminin şekli diğer ülkelerden farklıdır. ABD'de petrol tüketiminin % 67,8 gibi büyük bir kısmı ulaşım sektöründe kullanılmaktadır. Dünyada ise bu oran % 50'dir. Zira ABD'de otomobil kullanımı, "Amerikan Yaşam Tarzı"nın çok önemli bir parçasıdır (Üşümezsoy, 2006, s. 47). Fakat Asya Pasifik başta olmak üzere diğer ülkelerde, petrol çoğunlukla diğer enerji kaynaklarıyla beraber mal ve hizmet imalatı için enerji üretiminde kullanılmaktadır.

Grafik 5: Petrol Rezerv ve Tüketiminin Ülkelere Göre Dağılımı / %

Kaynak: BP Statistical Review of World Energy 2015

Petrol tüketiminde ABD'den sonra Asya Pasifik ve Avrupa ülkeleri gelmektedir. Çin, Japonya, Hindistan, Güney Kore gibi Pasifik ülkeleri tüm dünyaya mal ve hizmet üretmektedirler. Petrol olmazsa bu ülkeler bu kadar mal ve hizmet üretmezler. Bu manada, Ortadoğu petrolüne en fazla ihtiyacı olan yer Asya Pasifik bölgesidir ve Ortadoğu petrolünün % 75'ini Asya Pasifik bölgesine ihraç etmektedir (BP, 2015). Yani Ortadoğu Çin için hayati derecede önemlidir. Bugün Suriye ve İran sorunlarına Çin'in müdahil olmasının en önemli sebebi de budur.

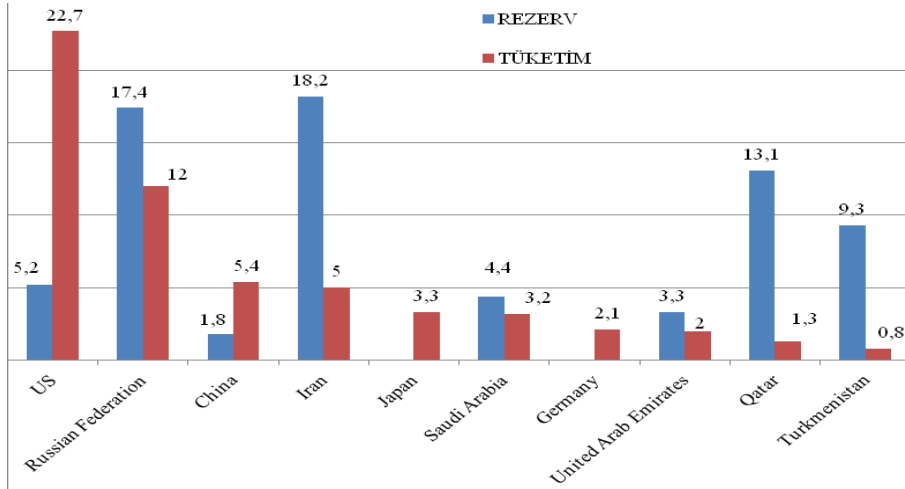
Ülkelerin petrol tüketimi sıralamasında ilk 15 içerisinde sadece iki Ortadoğu ülkesi vardır. Bunlar Suudi Arabistan ve İran'dır. En çok petrol tüketen ülkeler genelde petrol fakiri ülkelerdir.

Petrol rezervleri açısından bakıldığında ise, en fazla rezerve sahip ülke % 17,5 ile Venezuela'dır. Onu sırasıyla % 15,7 ile S. Arabistan, % 10,2 ile Kanada, % 9,3 ile İran, % 8,8 ile Irak, % 6,1 ile Rusya, % 6 ile Kuveyt ve % 5,8 ile Birleşik Arap Emirlikleri izlemektedir.

Grafik 5'ten de anlaşıldığı üzere rezerve sahip ülkeler ile petrole ihtiyacı olan ve petrol tüketen ülkeler birbirinden farklıdır. Gelişmiş ülkelerin tamamına yakını petrolde dışa bağımlıdır. Kısa vadede petrol yerine geçecek başka bir enerji kaynağı olmadığından petrol üzerine kavga da uzunca bir süre daha devam edecektir.

Diğer taraftan petrolde olduğu gibi doğalgazda da en fazla tüketim yapan ülke ABD'dir. Grafik 6'da da görüleceği üzere, % 22,7 ile dünya gaz tüketiminin beşte birinden fazlasını ABD yapmaktadır. Doğalgaz tüketimi açısından ABD'yi sırasıyla % 12 ile Rusya, % 5,4 ile Çin, % 5 ile İran, % 3,3 ile Japonya ve % 3,2 ile S. Arabistan takip etmektedir. Bu altı ülkenin tüketimi toplam tüketimin % 51,6'sını oluşturmaktadır.

Grafik 6: Doğalgaz Rezerv ve Tüketiminin Ülkelere Göre Dağılımı / %

Kaynak: BP Statistical Review of World Energy 2015

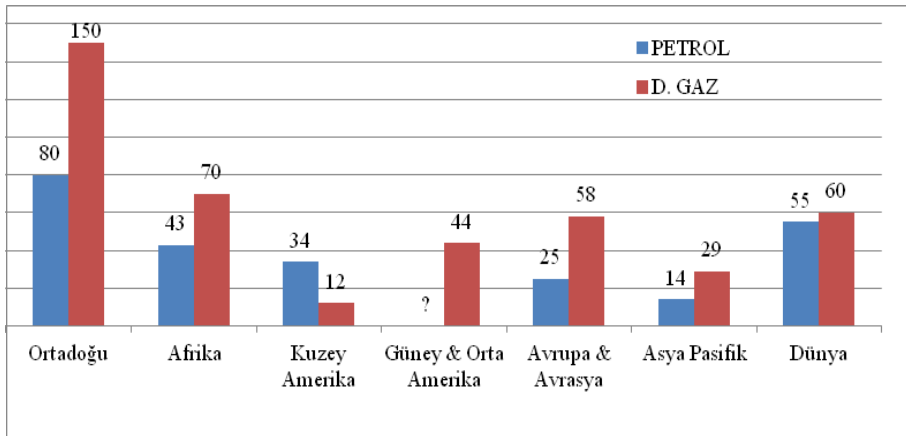
Genel olarak petrolde olduğu gibi doğalgazda da rezerve sahip olan ülkeler ile tüketim yapan ülkeler birbirinden farklıdır. Ortadoğu ülkelerinden İran rezervin % 18,2'sine sahip olmasına rağmen tüketimin % 5'ini, Katar ise rezervin % 13,1'ine sahip olmasına rağmen tüketimin ancak % 1,3'ünü yapmaktadır. Çin, Japonya, Almanya ve İngiltere gibi yüksek tüketim yapan ülkelerin neredeyse hiç rezervi yoktur. En fazla doğalgaz tüketen ABD ise rezervin sadece % 5,2'sine sahiptir.

Doğalgaz rezervleri belli ülkelerde toplanmış durumdadır. En fazla rezerve sahip dört ülkenin (İran, Rusya, Katar, Türkmenistan) rezervi toplam rezervin % 60'ını bulmaktadır. Dünya doğalgaz açısından bu ülkelere bağımlı durumdadır.

Petrol ve doğalgaz rezervlerinin ömrüyle ve rezervlerin ne zaman tükeneceği ile ilgili hep bir spekülasyon vardır. 1980'lerde petrolün 40 yıllık ömrü olduğu spekülasyonları yapılmaktaydı. Ancak aradan 40 yıla yakın zaman geçmesine rağmen gelinen noktada petrol kaynakları hala tükenmemiştir, ayrıca tükenmediği gibi ömrü de uzamıştır.

2014 yılı verilerine göre petrolün 55, doğalgazın 60 yıllık ömrü olduğu öngörülmektedir (BP, 2015). Fakat bu, 55 yıl sonra petrolün tükeneceği anlamına gelmemektedir. Çünkü Kuzey Buz Denizi'nde, büyük rezervlerin bulunması gibi her yıl yeni rezervler bulunmaktadır. Doğalgaz için de benzer şeyler geçerlidir.

Grafik 7: Petrol ve Doğalgaz Rezervlerinin Bölgelere Göre Ömrü / Yıl

Kaynak: BP Statistical Review of World Energy 2015

Petrol ve doğalgazın bölgelere göre ömrüne bakıldığında Ortadoğu'nun açık ara lider olduğu görülür. Ortadoğu petrolünün 80 yıl, doğalgazının ise 150 yıl ömrü olduğu öngörülmektedir. Diğer bölgeler ise Ortadoğu'nun çok gerisindedir. Bu demektir ki, petrol ve petrolün en yakın rakibi ve alternatifi olan doğalgaz açısından Ortadoğu bugün olduğu gibi gelecekte de önemini koruyacak ve bu yüzden de büyük mücadelelere sahne olacaktır.

Ortadoğu'nun Jeo-Ekonomik Önemi

Doğal kaynakların sadece çıktığı yerler değil, taşıma yollarının içinden geçtiği ülkeler ve güzergahlar da son derece önemlidir. Çünkü petrol, genellikle, taşındığı yerde işlenmektedir.

Petrol ticaretinin yaklaşık % 65'i deniz yoluyla, % 35'i ise petrol boru hatları ile gerçekleşirken (Sevim, 2012, ss. 4378-4391), doğalgazın % 95'i teknik nedenlerden ötürü boru hatlarıyla yapılmaktadır. Petrol ticaretinde deniz taşımacılığının kullanılmasının nedeni ise deniz taşımacılığının daha ekonomik olmasından kaynaklanmaktadır. Çünkü deniz taşımacılığı demiryoluna göre 3 kat, kara taşımacılığına göre 7 kat, hava taşımacılığına göre ise 22 kat daha ucuzdur. (http://www.ubak.gov.tr/BLSM_WIYS /UBAK /tr/Ana_Plan_ Stratejisi/3 Rapor/20100 518_171220_204_1_64.pdf). Bu ticarete deniz taşımacılığının tercih edilmesi aynı zamanda deniz yollarının önemini de artırmaktadır.

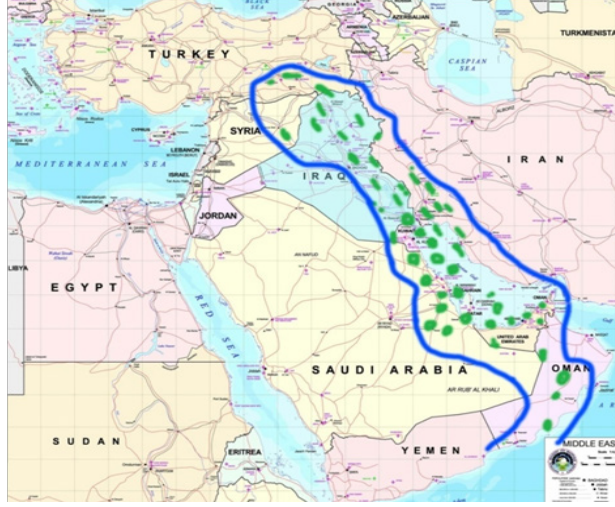
Dünya denizleri, çok sayıda geçide sahiptir. Ancak bunlardan 7 tanesi son derece kritiktir. Tıkanma noktaları olarak adlandırılan bu kanallar, petrol ticaretinde kilit rol oynamaktadır. Zira bu dar geçitlerin kapatılması riski, dünyayı tedirgin etmektedir. Bu yüzden, belli başlı ülkeler, bu su yollarında uzun süredir bir güç mücadelesi vermektedir (Karahana, 2015).

Ortadoğu'nun önemine önem katan bu dar geçitlerden, 3 tanesini stratejik önemine binaen vurgulamak gerekir.

Hürmüz Boğazı

Ortadoğu petrol ve gaz açısından çok zengin olmasına rağmen bu zenginlik Ortadoğu'nun belli bir bölgesinde yoğunlaşmıştır. Şekilde görüldüğü üzere petrol ve doğalgaz Basra Körfezi'nin etrafında yoğunlaşmış durumdadır. Akdeniz veya Kızıldeniz civarında ya da Arap Yarımadası'nın iç kısımlarında pek bir kaynak yoktur. Dünya petrol ve doğalgaz rezervinin yarısından fazlasına sahip olan bu körfezin tek çıkışı Hürmüz Boğazıdır.

Şekil 1: Ortadoğu'da Petrol Çıkan Yerler

Hürmüz Boğazı Umman ile İran, Umman Körfezi ile Basra Körfezi arasındadır. Stratejik konumu ve önemi açısından belki de dünyadaki tüm boğazlar arasında ilk sıralarda gelmektedir. Günde yaklaşık 20 milyon varil petrol bu dar boğazdan geçmektedir. Dünya petrol trafiğinin merkezi Ortadoğu, Ortadoğu'nun düğüm noktası ise Körfez'dir. Körfez petrolünün ise % 90'ı bu boğazdan geçmektedir. Batı Avrupa ve Çin'e giden petrolün yarısı, Japonya'ya ve Asya Pasifik'e giden petrolün ise dörtte üçü bu boğazdan geçmektedir. Hürmüz Boğazı'nın tek alternatifi 2000 km uzunluğundaki Trans-Arap boru hattıdır. Ancak buradan sadece 3 milyon varil sevk edilebilmektedir. Bu da Hürmüz'den çıkan petrolün ancak yedi de biridir (Kardaş, 2012, s. 3).

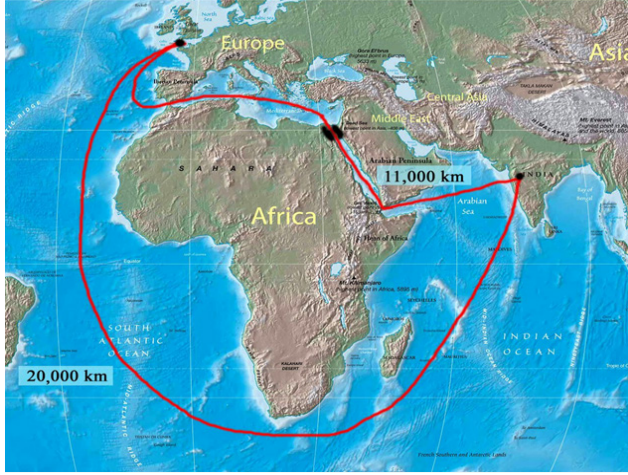
İran Batı'nın tehditlerine ve petrol ambargosuna Hürmüz Boğazı'nı kapatma tehdidi ile cevap vermektedir. Bu boğaz 1980 ile 1988 arasında süren İran-İrak Savaşı'nın ve 1991 yılındaki Körfez Savaşı'nın da temel nedenlerindedir. İran ile Batı'nın kavgasının belki de en önemli sebebi budur.

Hürmüz Boğazı kapatılırsa petrolün çok az bir kısmı boru hatlarıyla nakledilebilir ama dünya LPG ihtiyacının % 18'ini karşılayan Katar ve Birleşik Arap Emirlikleri'nin nakil şansı kalmamaktadır. Tüm bunlardan dolayı bölgenin en hassas, kritik ve alternatifsiz noktası Hürmüz Boğazı'dır.

Süveyş Kanalı

Süveyş Kanalı Akdeniz'i Kızıldeniz'e ve dolayısıyla Hint Okyanusu'na bağlar. Konumu gereği dünyanın en önemli su yolları arasında yer almaktadır.

Şekil 2: Süveyş Kanalı

XV. yüzyıla kadar İpek ve Baharat yolları en önemli ticaret yolları idi ve Akdeniz'le Ortadoğu'dan geçmekte idi. Portekizlilerin Ümit Burnu'nu dolaşarak Hint Deniz yolunu bulması eski ticaret yollarının ve Akdeniz limanlarının önemini kaybettirmişti. Bu nedenle Akdeniz ticaretini tekrar canlandırmak için XVI. yüzyılda Süveyş Kanalı projesi gündeme geldi. Fakat bu proje o dönem için hayata geçirilemedi.

Çok sonraları 1859 yılında yapımına başlanan kanal 1869'da açılmış, Asya, Afrika ve Avrupa arasındaki ulaşımı ve ticareti önemli ölçüde kolaylaştırmıştır. Kanal, Afrika çevresinde dolaşmaya gerek kalmadan Asya ile Avrupa arasında deniz taşımacılığı yapılmasını sağlar. Kanalın açılmasıyla Akdeniz'in girişi olan Cebelî Tarık ve Kızıl Deniz'in çıkışı olan Babül Mendep Boğazı da çok önemli konumlara gelmişlerdir. Kanal Avrupa ve Asya arasındaki yolu neredeyse yarı yarıya kısaltmıştır. Süveyş Kanalı Mısır'ı dünyanın en stratejik ülkelerinden birisi hâline getirmiştir.

Babül Mendep Boğazı

Babül Mendep Boğazı, Yemen ile Cibuti arasında yer alır. Ayrıca Somali,

Etiyopya ve Eritre de bu bölgede yer almaktadır. Kızıldeniz'i Hint okyanusuna bağlar. Ortadoğu'dan Avrupa'ya giden petrol ve doğalgaz ile Asya Pasifik'ten Avrupa'ya giden tüm mal ticareti bu boğazdan ve Süveyş Kanalı'ndan geçmek zorundadır. Avrupa'nın enerjiye olan bağımlılığı düşünüldüğünde bu boğazların önemi daha iyi anlaşılacaktır.

Şekil 3: Babül Mendep Boğazı

Babül Mendep Boğazı'nın stratejik öneminden dolayı, boğazın Afrika tarafında küçük bir tampon ülke olan Cibuti ve Eritre kurularak, büyük güçlerin kontrol etmesi sağlanmıştır. Etiyopya'nın bilinçli olarak deniz bağlantısı kesilmiş, Somali ise pasif konuma çekilmiştir. Boğaz Cibuti ve Eritre gibi iki küçük ülkeye bırakılmıştır.

Boğazın Arap yarımadası tarafında ise Yemen yer alır. Son yıllarda Yemen'de fırtınalar kopmaktadır. Yemen'de yaşanan bu olayların bir ekonomik dinamik barındırdığı ortadadır. Bu dinamiğin adı ise, Babül Mendep'tir.

Yemen'de İran destekli Husi'lerin Babül Mendep Boğazına doğru ilerlemeleri, Suudi Arabistan başta olmak üzere Arap devletlerinin bir olup harekete geçmeleri ile durdurulmuştur. Bir başka ifadeyle, İran durdurulmuştur. İran destekli Husiler'in boğazı denetim altına alma ihtimali, Arap ülkeleri için tahayyül bile edilemeyecek bir durumdur. İşte bu senaryolar dâhilinde, Arap ülkelerinin seri bir şekilde birleşip Yemen'e müdahale etmesi, pek de şaşırtıcı değildir.

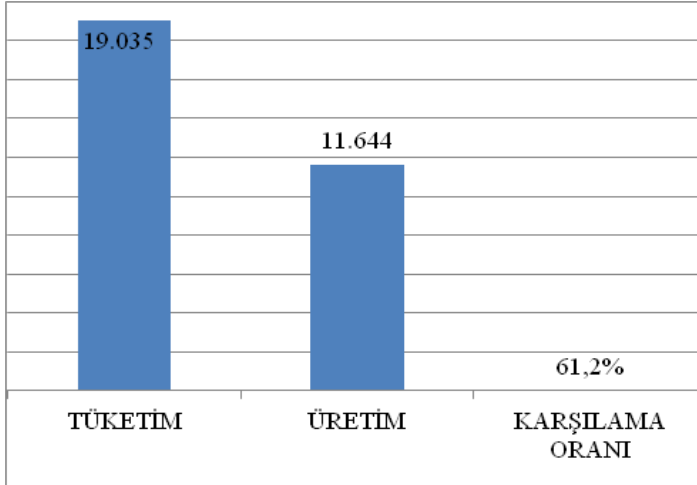
ABD-Ortadoğu İlişkisi

İkinci Dünya Savaşına kadar Ortadoğu İngiltere'nin tabiri caizse dokunulmaz bölgesi idi. İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra roller değişmiş ve İngiltere'nin yerini ABD almıştır. Bugün Ortadoğu ile ilgili politikalarda aktif pozisyonda hep ABD vardır. Diğer ülkeler ise, ABD'nin pozisyonuna göre reaktif bir duruş sergilemektedir. Bölgede en güçlü aktör ABD'dir. Bölgedeki çatışmaların ana müsebbibi de ABD ve uyguladığı politikalarıdır.

ABD'nin süper güç konumunun devamı için Ortadoğu son derece kritik bir bölgedir. Bunun sebebi zannedildiği gibi ABD'nin Ortadoğu petrol ve doğalgazına fiziksel olarak muhtaç olması değildir. ABD devlet olarak aslında Ortadoğu'nun petrol ve doğalgazına muhtaç değildir. Dünyada en fazla petrol ve doğalgazı ABD tüketirken, aynı zamanda ABD dünyada en fazla petrol ve doğalgaz üreten ülkedir.

Grafik 8'de de görüleceği üzere, ABD'nin petrol tüketimi günlük yaklaşık 19 milyon varilken, üretimi günlük 11 milyon 644 bin varildir. Üretimin tüketimi karşılama oranı ise, % 61,2'dir. Geri kalan % 38,8'lik kısmı ise, büyük oranda Kanada, Venezuela ve Meksika'dan, az bir kısmını ise Ortadoğu'dan almaktadır. ABD az bir rezerve sahip olmasına rağmen teknolojik imkânlarını da kullanarak rezervlerinden maksimum verimi elde ederek, petrolde dışarıya olan bağımlılığını gittikçe azaltmaktadır.

Grafik 8: ABD Günlük Petrol Üretim ve Tüketimi / 2014 /Bin Varil/Günlük

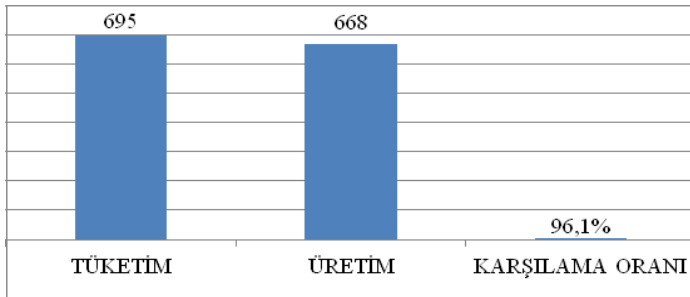
Kaynak: BP Statistical Review of World Energy 2015

Petrol tüketim alışkanlıkları açısından ABD diğer ülkelerden farklıdır. Amerikan toplumu petrolü % 67,8 gibi yüksek bir oranda otomobillerde yakıt olarak tüketmektedir. Çoğu Amerikalının evinde birden fazla ve yakıt tüketimi açısından ekonomik olmayan yüksek motorlu büyük Amerikan otomobilleri vardır. ABD'deki şehirleşme yatay olduğundan mesafeler arasındaki uzunluk araba kullanmayı zorunlu kılmaktadır. Bundan dolayı Amerikalıların işe veya alışverişe bisikletle veya yürüyerek gitmeleri imkansızdır. ABD'de yılda yaklaşık 20 milyon araç satılmaktadır. Bununla birlikte ehliyet alma yaşının 16 olması her yıl yeni kullanıcıların trafiğe girmesine neden olmaktadır. Tüm bunlar, petrole olan talebi katlayarak arttırmaktadır (<https://www.ekodialog.com/Konular/abd-petrol-uretim-i-tuketimi-amerika-petrol-poli-tikalari.html>).

ABD'de benzine olan bu yüksek talep ve benzinin Amerikan yaşam tarzının önemli bir parçası olması nedeniyle, benzin fiyatlarındaki artış Amerikan toplumunu doğrudan ve olumsuz olarak etkilemektedir. Bundan dolayı ABD hükümeti benzin fiyatlarını devamlı sübvans ederek düşük tutmaktadır. Benzin fiyatlarının istikrarının korunması ABD yönetiminin öncelikleri arasındadır.

ABD'nin en büyük enerji tüketim kaynakları olan petrol ve doğalgazın tüketim rakamlarına baktığımızda karşımıza şöyle bir durum çıkmaktadır. Öncelikle ABD'nin doğalgaz tüketimi günlük yaklaşık 695 bin varilken, üretimi günlük 668 bin varildir. Üretimin tüketimi karşılama oranı ise, % 96,1'dir.

Grafik 9: ABD Günlük Doğalgaz Üretim ve Tüketimi / 2014 / Bin Varil / Günlük

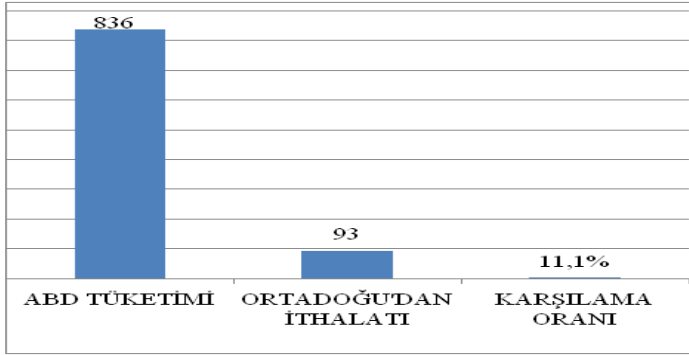
Kaynak: BP Statistical Review of World Energy 2015

ABD doğalgazda dışarıya bağımlı olmaktan kurtulmuş ve kendi kendine

yeten bir ülke haline gelmiştir. Bu ise ABD'nin elini rahatlatmış ve daha cesur davranmasını sağlamıştır.

Diğer taraftan ise ABD'nin yıllık petrol tüketimi 836 milyon ton iken, bunun sadece 93 milyon tonunu Ortadoğu'dan ithal etmektedir. Bunun oransal karşılığı ise % 11,1'dir.

Grafik 10: ABD Yıllık Petrol Tüketimi ve Ortadoğu'dan İthalatı / 2014 / Milyon Ton / Yıllık

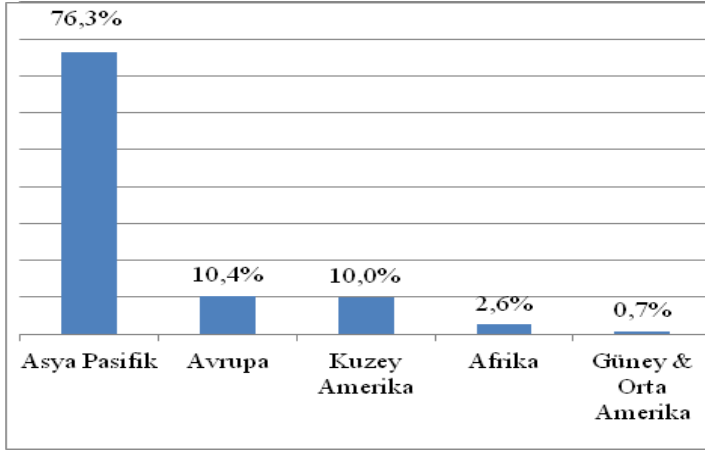

Kaynak: BP Statistical Review of World Energy 2015

ABD'nin petrolün merkezi olan Ortadoğu'ya olan bağımlılığı % 11,1'dir ve bu oran gittikçe düşmektedir. Çünkü bir taraftan ABD kaya petrolü gibi kendi kaynaklarını geliştirirken, diğer taraftan da Ortadoğu'ya alternatif olarak son dönemde Venezuela gibi yeni petrol zengini ülkeleri devreye sokmuştur. Tüm bu gelişmeler ABD'nin Ortadoğu petrolüne olan ihtiyacını gittikçe azaltmaktadır.

Önceki bölümlerde ifade edildiği üzere Ortadoğu dünyanın enerji merkezidir. Enerjiye ihtiyacı olan tüm büyük güçlerin gözü Ortadoğu'dadır. Ortadoğu ürettiği petrolün az bir kısmını kendisi tüketirken, büyük kısmını ihraç etmektedir. İhraç ettiği bölgelere baktığımızda ise Asya Pasifik bölgesi dikkat çekmektedir. Ortadoğu, petrolünün % 76,3'ünü Asya Pasifik bölgesine, % 10,4'ünü Avrupa'ya, % 10'unu Kuzey Amerika'ya ihraç etmektedir.

Grafik 11: Ortadoğu'nun Petrol İhracatı / % / 2014

Kaynak: BP Statistical Review of World Energy 2015

Sonuç olarak, yukarıdaki grafiklerden de anlaşıldığı üzere ABD devlet olarak aslında Ortadoğu'nun petrol ve doğalgazına muhtaç değildir. ABD, petrol ve doğalgazda az rezerve sahip olmasına rağmen dünyada en fazla petrol ve doğalgaz üreten ülkedir. Yani rezervlerini sonuna kadar kullanmaktadır. Nitekim ihtiyaç duyduğu petrolün % 61'ini, doğalgazın ise % 96'sını kendisi üretmektedir. Geri kalan kısmı ise büyük oranda Kanada, Venezuela ve Meksika'dan almaktadır. Yıllık petrol tüketiminin sadece % 11'lik kısmını Ortadoğu'dan ithal etmektedir. Doğalgaz ise hiç almamaktadır.

ABD'nin 2035 yılı itibariyle enerji ihtiyacının tamamını öz kaynaklarından karşılayarak kendi kendine yeterli bir ülke haline geleceği öngörülmektedir. Nitekim ABD 2014 yılında en büyük petrol ve doğal gaz üreticisi halini almıştır.

ABD'nin Ortadoğu'ya Müdahalesinin Gerçek Sebepleri

ABD'nin Ortadoğu'nun petrol ve doğalgazına yukarıda ifade edildiği gibi ihtiyacı yoktur. Bu minvalde ABD'nin Ortadoğu ile planları, çıkarları ve Ortadoğu'da bulunma sebepleri daha farklıdır. ABD, esasen Ortadoğu petrolünün pazarlamasıyla, bu petrolün satışından kazanılan devasa petro-dolarlarla ve petro-dolar döngüsü ile ilgilenmektedir. Bu politikası ise, Ortadoğu'da çatışmaları beraberinde getirmektedir. Bu politikasında bölgedeki ortağı ve "Truva atı" Suudi Arabistan'dır.

Suudi Arabistan bölgede ABD'ye engel teşkil edecek dış politika geliştirmek bir yana, ABD ile bir stratejik ortak olarak hareket etmektedir. Bundan dolayı Suudi Arabistan'ı ABD'nin Ortadoğu'daki İngiltere'si olarak nitelendirenlerin sayısı hiç de az değildir (Atiker, t.y., ss. 12-13).

Bu doğrultuda ABD'nin Ortadoğu'ya bu kadar müdahale etmesinin ve neticede Ortadoğu'nun kan gölüne dönmesinin belli sebepleri vardır.

Bu sebeplerden ilki ABD'li şirketlerin çıkarlarını korumaktır. Ortadoğu'da petrol konusunda en önemli aktörler dev petrol şirketleridir. Petrol arayan, çıkaran, taşıyan ve satan büyük oranda ABD şirketleridir. Terörizme karşı savaş aşlında bölgede yüz milyarlarca dolarlık yatırımı olan bu şirketlerin çıkarlarını korumak için yapılmaktadır. Terörist hedefler olarak gösterilen yerler, başlıca enerji kaynaklarının haritasıdır. Petrol peşinde koşan şirketler, ülkelerini ve istihbarat örgütlerini de hızla bölgeye çekmektedirler (Arslan, 2006, s. 137).

Petrolün önemini anlayan ve bu alanda faaliyete geçen ilk kişiler krallar kadar güçlü, bu kişilerin kurdukları şirketler ise devletler kadar zengin hale gelmişlerdir (Berreby, 1959, s. 205). Dünyada petrol sektörünün bir numarası olan Exxon Mobil, tek başına 200 ülkenin 180'inden daha büyük bir şirkettir. Bu şirketler dünya siyasetinin de perde gerisindeki belirleyicisidirler. ABD eski dışişleri bakanı Condoleezza Rice ve eski başkan yardımcısı Dick Cheney'in bu petrol şirketlerinin üst düzey yöneticileri olduğu düşünüldüğünde durum daha iyi anlaşılacaktır. Açıkçası ABD'yi de, dünyayı da şimdilik bu şirketler idare etmektedirler. Bu şirketler yapılan anlaşmalar sonucu çok ucuza aldıkları petrolü çok yüksek fiyatlara dünyaya pazarlamaktadırlar.

ABD'nin Ortadoğu'ya müdahalelerinin ikinci önemli sebebi Ortadoğu petrolüne muhtaç olan Avrupa'yı, Asya Pasifik bölgesini ve özellikle Çin'i kontrol etme isteğidir. ABD Ortadoğu'daki petrol ve enerji piyasasını kontrol ederek Ortadoğu petrollerine bağımlı olan potansiyel rakiplerini de kontrol edebilmektedir. Ortadoğu'yu kontrol etmek demek, rakiplerin ekonomik gücünü de kontrol etmek demektir. Bu anlamda Ortadoğu'da asıl mücadele ABD ve Çin arasında olmaktadır (Yiğit, 2013).

ABD'nin Ortadoğu'ya bakışı bu perspektiftedir. ABD'nin esas amacı petrol kaynaklarının başına geçip enerji yollarını kontrol altına alarak, tüm rakiplerini kontrol edebilecek bir pozisyona sahip olmaktır.

Üçüncü neden, petro-dolarları ABD'ye çekebilmek ve ABD'de kalmasını

sağlamaktır. Ortadoğu ülkelerinin petrol satışından kazandığı dolara “petro-dolar” denir. Dünyada yıllık 2 trilyon dolarlık bir petrol ticareti ve geliri vardır. Bu rakamdan Ortadoğu'ya düşen pay ise yıllık 700 milyar dolardır. Petrolün varil fiyatının yüksek olduğu dönemlerde Ortadoğu'nun sadece petrol ihracından elde ettiği gelir yıllık 1 trilyon doları geçmektedir.

Ortadoğu ülkeleri petrolden elde ettikleri bu devasa parayı bölgenin gelişimi için yatırımlar yapmak yerine özellikle ABD'de değerlendirmektedir. Petro-dolarlar, Ortadoğu krallarına iktidarda kalmaları için gerekli garantiyi sağlamıştır. ABD'nin Ortadoğu ülkelerinin krallarının saltanatlarının devamını garanti etme karşılığında bu krallarla yapmış olduğu anlaşmalar nedeniyle petro-dolarlar ABD'de, ABD bankalarında, borsalarında, tahvillerinde değerlendirilmektedir. Böylece ABD'nin bastığı dolarlar tekrar ülkeye dönmekte ve bu durum da ABD'nin mali riskini ve piyasalarını olumlu etkilemektedir. Bunun anlamı, ABD'nin finanse edilmesidir. Yani dolarlar tekrar ABD'ye dönmektedir.

Petrol satışından elde edilen dolarlar zaten hiçbir zaman fiziki nakit para olarak Ortadoğu'ya gitmemektedir. Petrol zengini kralların ABD'deki hesaplarına kaydî para olarak yatmaktadır. Kraliyet ailesinin harcamaları için ne kadar nakit paraya ihtiyaçları varsa o kadar nakit bu ülkelere gitmektedir. Geri kalan büyük kısım ise, ABD mali piyasalarında bulunmaktadır. Bu ülkeler trilyon dolarları bulan bu petro-dolarlarının tamamını ABD'den çekmek isteseler de çekememektedirler. Zira ABD elindeki bu önemli kozu bırakmaya asla yanaşmamakta, bu ülkelere ihtiyaçları olan ne kadarı ancak o kadarını vermektedir. Ortadoğu kralları da bunu bildikleri için gücünü kaybetmemesi adına ABD'ye her türlü desteği vermektedirler. ABD'nin başına bir şey gelmesi demek, Ortadoğu krallarının ABD mali piyasalarındaki petro-dolarlarının da buharlaşması demektir. İşte ABD ile Ortadoğu'nun petrol zengini ülkelerini yönetenler arasında böylesi bir karşılıklı çıkar uyumu bulunmaktadır.

Dördüncü neden silah satışlarıdır. Dünya petrol ve doğalgaz rezervlerinin yaklaşık yarısına sahip olan Ortadoğu'nun dünyanın en gelişmiş bölgeleri arasında bulunması gerekirdi. Halbuki bu bölge küresel anlamda sağlanan büyüme ve gelişmeden hiç pay alamamakta ve bölge ülkeleri gelişmekte olan veya az gelişmiş ülkeler arasında yer almaktadır. Çünkü bölgenin kaynakları ve petrolden elde edilen gelir, refahın artırılması yerine başka alanlarda harcanmaktadır.

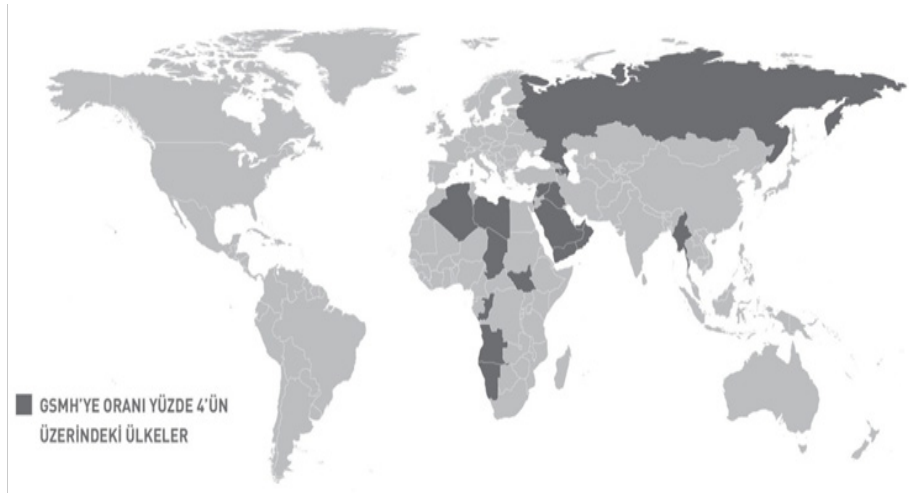
ABD'nin çıkarları, Ortadoğu'da yaşanan çatışmaları ve askeri gücün

varlığını gerektirmektedir. Bölgede yaşanan her çatışma, silahlanmayı da beraberinde getirmektedir. ABD, Ortadoğu'ya sattığı silahların karşılığında, Ortadoğu'nun elindeki dolarları tekrar geri almaktadır. Yani "ne kadar çok silah, o kadar çok petrol ve dolar" gibi bir denklem ortaya çıkmaktadır. Sonuç olarak da bölgedeki çatışmalar her zaman körüklenmiştir.

1980'de çıkan İran-İrak Savaşında ABD her iki tarafa silah satarak ödediği dolarları tekrar geri almıştır. 1990'da ve 2003'te yine "petrol" yüzünden başlayan, ABD'nin Irak'la yapmış olduğu savaşta Irak tarafından kullanılan silahların büyük bir kısmının ABD'den alınmış olması, ABD'nin kendi silahlarıyla vurulması açısından da ilginçtir. Yine 2003 saldırısının gerekçesini oluşturan "aşırı silahlanma"nın da bizzat ABD tarafından oluşturulduğu gerçeği, ABD'nin "askeri ekonomi" politikasının bir sonucudur (Arslan, 2006).

2014 yılında Ortadoğu'nun silahlanma harcaması 200 milyar doları bulmuştur. Sadece Suudi Arabistan 81 milyar dolarla dünyada en fazla silahlanma harcaması yapan dördüncü ülkedir (SIPRI, 2015, s. 14).

Şekil 4: Savunma Harcamalarının GSMH'ya Oranı % 4'ün Üzerindeki Ülkeler

Tablo 1: Savunma Harcamalarının GSMH'ya Oranı % 4'ün Üzerindeki Ülkeler

ÜLKELER	2014 HARCAMASI milyar \$	GSMHYA ORANI %	ÜLKELER	2014 HARCAMASI milyar \$	GSMHYA ORANI %
UMMAN	9,6	11,6	AZERBAJCAN	3,6	4,6
S.ARABİSTAN	80,8	10,4	NAMİBYA	0,5	4,6
GÜNEY SUDAN	1,1	9,3	RUSYA	84,5	4,5
ÇAD	-	6,5	LÜBNAN	2,1	4,5
LİBYA	3,3	6,2	MYANMAR	2,4	4,3
KONGO CUM.	0,7	5,6	ERMENİSTAN	0,5	4,2
CEZAYİR	11,9	5,4	IRAK	9,5	4,2
İSRAİL	15,9	5,2	BAHREYN	1,4	4,2
ANGOLA	6,8	5,2	YEMEN	1,7	4,1
B.A.EMİRLİKLERİ	22,8	5,1	SURİYE	-	4,1

Büyük İskender, Aristo'ya bir mektup yazar. "İşgal ettiğim topraklardaki insanları tahakküm altında tutabilmek için neler yapmalıyım" der ve Aristo da çözüm olarak şu nasihatini verir: "İnsanların arasına nifak tohumları ekeceksin, birbirleriyle savaşınca hakem olarak kendini kabul ettireceksin; ama anlaşmaya giden bütün yolları da tıkayacaksın!" (<http://www.turkishnews.com/tr/content/2011/07/24/45235/>) bugün yapılan da aynen budur.

Aristo'nun bu nasihatini dinleyen büyük güçler yüzünden 20. yüzyılda dünya haritası, tarihin hiçbir döneminde olmadığı kadar değişikliğe uğramıştır. Bu yüzyılda daha önceki tüm savaşların toplamından daha fazla savaş olmuştur. Sadece II. Dünya Savaşında resmi rakamlara göre 80 milyon insan hayatını kaybetmiştir.

ABD'nin Ortadoğu'ya müdahalelerinin beşinci nedeni ise, petrol ticaretinin dolarla olmasını sağlamak ve doların "rezerv para" pozisyonunu korumaktır. ABD'nin OPEC ülkeleri ile yaptığı anlaşmadan sonra, petrol ticareti, günümüzde büyük oranda dolarla yapılmaktadır. Petrolün dolarla satılması, doların rezerv para olmaya devam etmesinin en güçlü dayanağıdır. Petrol ihtiyacı olan devletlerin, petrol satın alabilmesi için, elinde dolar bulundurması gerekmektedir. İşte bu noktada, petrol satın alacak devletlerin gerekli doları temin edebilmesi için, ABD'ye mal ve hizmet vererek dolar almak dışında başka yol yoktur. Bu uygulama

ABD'nin, karşılıksız olarak bastığı dolarlarla bütün dünya devletlerinin mal ve hizmetlerini bedavaya alması demektir. Yılda 2 trilyon dolara yakın bir petrol ticareti olduğuna göre, bu ticaretin dolarla olmasının devamı, ABD için hayati derecede önemlidir

ABD'nin kurmuş olduğu bu düzene karşı, geçmişte bazı başkaldırıları da olmuştur. Sözgelimi 2001'de Saddam Hüseyin petrolü Euro ile satacağını ifade etmiş, ancak bunun bedeli Saddam için çok ağır olmuştur.

Günümüzde ise Rusya AB ile petrol ve doğalgaz ticaretini Euro ile yapmaktadır. İran 2008'den bu yana petrol ve doğalgaz ticaretinde dolardan vazgeçmiştir. Petrol ve doğalgaz ticareti pastasında en büyük paya sahip olan Ortadoğu'nun dolardan vazgeçmemesi ABD için hayati öneme sahiptir. Bunun devamını sağlamak için de ne gerekiyorsa yapmaktadır.

Sonuç

Petrol günümüzün tartışmasız bir numaralı enerji kaynağıdır ve hayatımızın her alanında, ulaşımdan temizliğe, eczacılıktan boya ve plastiğe kadar, petro-kimya ürünleri büyük bir yer tutmaktadır. Petrole olan bu ihtiyaç, 20. yüzyılın başından itibaren Ortadoğu'nun kaderini belirlemiş ve bölgedeki siyaset petrole dayalı olarak şekillenmiştir.

Dünya enerji merkezi olan Ortadoğu, petrol rezervinin yarısından fazlasına sahip olmasından dolayı tüm dünyanın ilgisini ve merakını üzerine çekmiştir. Özellikle gelişmiş ülkelerin petrole olan bağımlılığı her türlü sıcak ve soğuk savaşın bölgede yaşanmasına sebebiyet vermiştir. Petrol yarışında geri kalmak istemeyen büyük güçlerin bölgedeki mücadelesinden en büyük zararı ise, bölge halkları görmüştür.

ABD'nin Ortadoğu'ya yönelik politikası, diğer büyük güçlerden farklılık arz etmekte ve bu politikalar bölge siyasetinde belirleyici rol oynamaktadır. Diğer büyük güçlerin aksine ABD, Ortadoğu petrolüne muhtaç değildir. Ama Avrupa ve Özellikle Asya Pasifik bölgesi Ortadoğu petrolüne son derece bağımlı durumdadır.

2015 yılı itibariyle dünyanın en fazla petrol tüketen ülkesi ABD olmuştur. Fakat dünyanın en fazla petrol üreten ülkesi de yine ABD'dir. ABD petrolde dışa bağımlılığını her geçen yıl azaltmaktadır. ABD, enerji ihtiyacının tamamını kendi kaynaklarından karşılayabilirse, bu durum ABD'nin Ortadoğu'yu kontrol etme isteğinde en ufak bir değişiklik yaratmayacaktır.

Çünkü ABD'nin rakipleri üzerinde baskı kurma ve denetleme araçlarından birisi de, rakiplerinin enerji temin ettikleri kaynakları kontrol etmektir. Bundan dolayı ABD, rakiplerinin ucuz enerji kaynaklarına kolayca ve sorunsuz bir şekilde ulaşmasını engellemek için Ortadoğu'da her türlü operasyonu yapmaktadır.

Dünyada ekonominin merkezi gittikçe doğuya kaymaktadır. Bir yanda Çin, Hindistan gibi yükselen ekonomiler, diğer yanda geleceğin yatırım merkezlerinin yine Doğu olacak olması ve bu bölgenin enerjide Ortadoğu'ya bağımlı durumu ABD'nin Ortadoğu'ya olan müdahalelerini artırmaktadır. Süper güç olarak varlığını sürdürmek isteyen ABD için bütün bu olup bitenleri seyretmek yapılacak en son iş olacaktır.

Öte yandan bugün petrol ticareti büyük oranda dolarla yapılmaktadır. Doların rezerv para olmasının en büyük dayanaklarının başında petrol ve doğalgaz ticaretinin dolarla yapılması gelmektedir. ABD'nin tek süper güç olma konumu doların konumu ile paralellik göstermektedir. Dolar çökerse ABD ekonomisi de çökecektir. Bundan dolayı petrol ticaretinde doların ağırlığını sürdürmesi ABD açısından hayati derecede önemlidir. Bugün ABD'nin Ortadoğu'ya yönelik gerek ekonomik, gerek askeri, gerekse kültürel operasyonlarını bu minvalde değerlendirmek doğru olacaktır.

Doların rezerv para özelliği, ABD ekonomisine dünya ile olan ticaretinde büyük bir üstünlük sağlamaktadır. ABD, diğer ülkelerden satın aldığı mal ve hizmet karşılığında vermiş olduğu dolarları kendisi bastığı için, bu mal ve hizmetleri adeta bedavaya getirmektedir. Ayrıca diğer ülkeler, birbirleriyle olan ticaretinde ya da borç ödemelerinde de dolara ihtiyaç duymaktadırlar. Bu doları temin etmek için bu ülkelerin ürettikleri zenginlikleri ABD'ye satarak, karşılığında matbaada basılan kâğıt parçalarını (dolar) almaktan başka seçenekleri yoktur.

Dolarının rezerv para özelliği ABD'yi adeta küresel bir merkez bankası yapmaktadır. Diğer ülkelerdeki kişilerin, şirketlerin ve merkez bankalarının hesaplarında ve kasalarında tuttukları dolarlar, bu ülkelerin refahının ABD'ye akmasına neden olmakta ve bu ülkelerin ABD'ye bedava mal ve hizmet sunması anlamına gelmektedir.

Bilindiği üzere ABD ile İran arasında görünürdeki nedeni nükleer silah üretimi olan bir gerginlik vardır. Halbuki gerçek neden nükleer silah üretimi değildir. Gerçek neden, İran'ın petrol ticaretinde var olan düzeni

değiştirmeye yönelik girişimleri, petro-avro tercihi ve bunun ABD ekonomisine vereceği zararlarıdır. İran bunu bozacak çabalar içerisinde. ABD ise bu düzeni bozacak her türlü girişime en sert tepkiyi vermekten geri durmamaktadır.

Önemli bir diğer başlık da petro-dolar döngüsüdür. Dünya petrol ticaretinin neticesinde ortaya çıkan dolar cinsinden bu devasa paranın tekrar ABD'ye dönmesi ve ABD piyasalarında değerlendirilmesi, ABD ekonomisinin finanse edilmesi, açıklarının kapatılması ve borçlarının ödenmesi anlamına gelmektedir. Yabancı yatırımcı çekmek için her yolu deneyen Türkiye gibi ülkelerle ABD'nin bu durumunu kıyasladığımızda, petro-dolar döngüsünün ABD ekonomisine ne kadar büyük getirilerinin olduğu daha iyi anlaşılmaktadır.

ABD'nin çıkarları bölgede daima çatışmaları gerektirmektedir. Çünkü her çatışma yeni silah satışı demektir. Gerek Ortadoğu ülkelerinin birbirleriyle olan çatışmaları, gerekse Ortadoğu krallarının saltanatlarını koruyabilmek ve devam ettirebilmek için güçlü ordular yetiştirmeleri, bir silahlanma yarışına sebebiyet vermiş; bölgenin zaten kıt olan kaynakları da savunma harcamalarına gitmiştir. Bu ise ABD silah sanayinin stoklarının erimesi ve silah fabrikalarının yirmi dört saat aralıksız çalışması anlamına gelmektedir. Yani kazanan yine ABD'dir.

Diğer yandan Ortadoğu'da petrol ticaretinde en önemli oyuncular ABD'li dev petrol şirketleridir. Petrolü arayan, çıkaran ve dünyaya pazarlan bu şirketlerdir. ABD'nin bölgedeki operasyonlarının bir amacı da kendi şirketlerinin çıkarlarını korumaktır.

Geçmişte Osmanlı hâkimiyeti döneminde görece bir barış ve istikrar dönemi yaşayan Ortadoğu coğrafyası, yukarıda da izah edildiği gibi Sanayi Devrimi sonrasında sahip olduğu zengin enerji kaynaklarının önemini keşfedilmesinden sonra bir türlü barış ve sükûnete ulaşamamıştır. Yaklaşık yüz yıl önce bölgede yalnızca birkaç devlet bulunurken, günümüzde bu sayı artmış; ancak bu suni bölünme ve devlet sayısındaki artış bölgeye istikrar getirememiştir. ABD gibi dış güçlerin bölgeyi kontrol edebilmelerinin yolu, Ortadoğu'da küçük çaplı devlet sayısının artmasına bağlıdır. Zaten son dönemde bölgede yaşanan gelişmeler de bu yöne doğru bir gidişat olduğunu göstermektedir.

Kaynakça / References

- Altay, H. ve Nugay, U. (2013). Ortadoğu Bölgesi Enerji Kaynaklarının 21. Yüzyıl Dünya Ekonomisi İçin Stratejik Önemi. *Uşak Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 15, Uşak
- Arslan, F. (2006). *Orta Doğu'dan Kafkasya'ya Türkistan'a Petrol Satrancı*. <http://www.farukarslan.com/wp-content/uploads/2011/10/petrolsatranc%23U0131.pdf> Erişim tarihi: 10.11.2015
- Atiker, M. (t.y.). *Orta Dogu, Petrol ve ABD*. <http://www.kto.org.tr/dosya/rapor/ortadogu.pdf> Erişim tarihi:19.10.2015.
- Avcı, E. (2014). *Türkiye ve Irak İçin Petrol ile Doğalgazın Anlamı ve Bu İki Devletin Fosil Yakıt Politikaları*. <http://www.usbed.org/ortadogu/news-turkiye-ve-irak-icin-petrol-ile-dogalgazin-anlami-ve-bu-iki-devletin-fosil-yakit-politikalari.html>, Erişim tarihi:19.10.2015.
- Berreby, J. J., (1959). *Le Golfe Persique*. Paris: Payot.
- BP. (2015). *Statistical Review of World Energy*. <http://www.bp.com/en/global/corporate/energy-economics/statistical-review-of-world-energy.html>, Erişim tarihi:15.11.2015.
- <https://www.ekodialog.com/Konular/abd-petrol-uretimi-tuketimi-amerika-petrol-politikalari.html> Erişim tarihi: 15.11.2015.
- <http://www.turkishnews.com/tr/content/2011/07/24/45235> Erişim tarihi: 10.11.2015.
- http://www.ubak.gov.tr/BLSM_WIYS/UBAK/tr/Ana_Plan_Stratejisi/3Rapor/20100518_171220_204_1_64.pdf Erişim tarihi: 11.11.2015.
- IEA. (2014). *World Energy Outlook 2014*. <http://www.worldenergyoutlook.org/weo2014> Erişim tarihi: 23.10.2015.
- Karadağ, R. (1988). *Petrol Fırtınası*. İstanbul:Divan.
- Kardaş, İ. (2012). *İran Raporu*. 13.01.2012, Küresel Sorunlar Platformu, İstanbul. <http://www.pgchallenges.org/haberler/orta-dogu/nukleer-krizler-ulkesi-iran/> Erişim tarihi: 21.10.2015.
- Karahan, H. (2015). Arap Yarımadası'nın "Boğaz" derdi: Yemen. *Yeni Şafak*, 31 Mart 2015.
- Selvi, A. (2009). *Soğuk Savaş Sonrası Dönemde Orta Asya ve Ortadoğu Petrollerinin Uluslararası Politikadaki Yeri ve Önemi*. TC Atılım Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü Uluslararası İlişkiler Anabilim Dalı Yüksek Lisans Tezi, Ankara.
- Sevim, C. (2012). Küresel Enerji Politikası ve Enerji Güvenliği. *Journal Of Yaşar University*, 7(26), İzmir, ss. 4378-4391
- SIPRI. (2015). *Yearbook*. <http://www.sipri.org/yearbook/2015/downloadable-files/sipri-yearbook-2015-summary-pdf>, Erişim tarihi: 20.10.2015.
- T.C Genelkurmay Başkanlığı Harp Akademileri Komutanlığı. (2006). Stratejik Araştırmalar

Enstitüsü Müdürlüğü, *ABD'nin Irak'tan Çıkış Senaryoları Bölgeye Olası Etkileri ve Türkiye'nin Alması Gereken Tedbirler Sempozyumu*. 2006, İstanbul: Harp Akademileri.

Türkiye Petrolleri. (2015). *Ham Petrol ve Doğalgaz Sektör Raporu*. http://www.enerji.gov.tr/File/?path=ROOT%2F1%2FDocuments%2FSekt%C3%B6r+Raporu%2FHP_DG_SEKTOR_RPR.pdf Erişim tarihi: 23.10.2015.

Üşümezsoy, Ş. (2006). *Petrol Şoku ve Yeni Ortadoğu Haritası*. İstanbul:İleri.

Yiğit, A. (2013). Ortadoğu Enerji ve Savaş. *TMMOB EMO Ankara Şubesi Haber Bülteni* 2013(2).

Summary

A region's geographical position, determines the future of the region in the sense of affirmative or privative, positive or negative. Its geographical position and underground and over ground treasures arising from this position, determine the fate of the Middle East as well.

Middle East has been the one of the most important primary economic and political centres for humanity as of the very ancient times. Middle East, which is home to birth and growth of many civilizations, has never lost its importance in the historical period because of its location on the trade routes linking East and West; and hosting the major waterways and straits.

What makes it really important for today is the oil, which has been discovered towards the end of the 1800's. Middle East is the richest region in the world in the matter of both oil and gas reserves. Besides this case makes the Middle East important all by itself.

After the Oil has became to the most valuable and unrivalled raw material in the world, revolutions, wars, coups d'états chased each other in everywhere that oil comes out and the peoples of the countries with the oil, have never been able to breathe easily again. Middle East got its share of this condition exceedingly and conflicts of great powers have never been able to bring the real peace in to the Middle East. Blood, oil and politics have coalesced into one in the Middle East. Especially from 1950's, the hearth of the world economy, has started to beat in the Middle East, the lightest wind in the region has caused to huge storms break out in the world economy.

Back in the ancient times, people named the period in which they live as Bronze Age, Copper Age according to minerals gained from nature indicates that what extent they were important at that time. In that case, naming 20th and 21st century as "Oil Age" won't be a mistake.

Today, still constitution of the most important movement and source of energy in the development of civilization, Oil, is one of the obvious-converge struggle topic, may be the most essential one in world politics. The headliner of the political and economical conflicts, oil, with the acceleration of industrial development and the rapid growth of world population, will continue to be main actor of conflicts in the future as it is today.

Until WW2, the Middle East was England's untouchable region in a manner of speaking. After WW2 roles have changed and USA has taken England's place. Today USA is always in the active position about the Middle East politics. Other countries maintains a reactive stance based on the position of the USA. The most powerful actor in the region is USA. The main reason of the conflicts in the region is USA and its applied policies.

Middle East is extremely critic region in order to maintain the USA's superpower position. The reason of this is not USA's physically being in need of Middle East's oil and natural gas as thought. America, as a state, actually is not need of Middle East's oil and natural gas. While USA is the country that consumes the most oil and natural gas in the world, it is also the country that produce the most oil and natural gas in the world.

USA interested in the marketing of oil in the Middle East, really big amount of petro-dollars earned from the sale of this oil and recycle of the petro-dollars. This policy brings conflicts in the Middle East with it. In this policy, its partner and its Trojan in the region is Saudi Arabia.

USA set a system that consumes everything of the Middle East. All manner of riches and values draining into USA. The logic of the system is fallowing: "if its heads I win, if its tails you lose." So it means the winner is USA at any circumstances. Massive oil income never brings to Middle East peace and prosperity for this reason. The duty is given to the Middle East kings is to be watcher of oil-wells.

Middle East is a critical point for USA to control its competitors that may be against it in the setting that USA has found. USA is doing and will do everything for not to distort this.

Those who dominate the Middle East dominate the energy. Those who dominate the energy dominate the economy, and those who dominate the economy dominate the world. For this reason, today everyone keep their hands, foots, eyes and ears on the Middle East.

Countries that have a great amount of riches , should use their prosperity extremely wisely and consistently. Otherwise, present riches, turns into basic reason of the ill fate and instability of these countries. The advantages of Middle East became its disadvantages, Middle East's fortune caused its misfortune.